

baar. Dat bijvoorbeeld zeevarenden geen aanvaard object van armenzorg waren, verbaast niet wanneer men bedenkt dat deze zich ten plattelande nagenoeg overwegend richtte op huishoudens van onvermogene ouderen, alleenstaande vrouwen met kinderen, zieken, invaliden, lichamelijk gebrekkigen en dergelijke. Huishoudens van zeelieden vielen daar niet gauw onder. Met andere woorden: het argument zegt niet veel met betrekking tot de sociale positie van de zeeman. Iets dergelijks geldt ook voor het gegeven van landbezit als bewijs voor het vinden van een bestaan in de combinatie zeeman-agrariër. Dat er zeelieden bestonden van wie het bezit van enige percelen land aangetoond kan worden, zegt nog niet dat dezen daarom ook als boer functioneerden. Het bezit of de aankoop van stukjes land kan ook worden uitgelegd als het aanleggen van een appeltje voor de dorst voor latere jaren. Een verschijnsel dus dat voor de negentiende en vroeg-twintigste eeuw bekend is van de huisjesmelker. Gewoonweg een vorm van sparen. Dat zeevarenden, ook in de lagere rangen, zelfs lid van een vroedschap blijken te zijn geweest zegt niet alles, wanneer wij ons realiseren dat (om een voorbeeld te geven) Schellinkhout met toentertijd ongeveer zeshonderd inwoners en dus derhalve met zo'n tweehonderd mannelijke volwassenen, een vroedschap had die uit tweeëndertig leden bestond. Niet-gereformeerden waren van het lidmaatschap buitengesloten. Evenmin mochten vader en zoon wellicht ook twee broers gelijktijdig zitting hebben. Het zal kortom moeite genoeg gekost hebben de vroedschap volledig bezet te houden. De aanwezigheid van zeevarenden onder de vroedschapsleden vormt daardoor een zeer te relativieren argument bij de bepaling van hun sociale positie. En zo zijn er heel wat meer te bediscussiëren argumenten.

Wil daarmee gezegd zijn, dat dit geen goede studie is? Dan begrijpt men het verkeerd. Het boek staat vol met zeer interessante informatie over tal van onderwerpen. Ik doe een willekeurige greep daaruit wanneer ik noem: de lengte van een loopbaan op zee; de opleiding tot zeevarende; de tenminste voor de hogere rangen aantoonbare vergrijzing bij het dalende aanbod van zeevarenden; de omvang van de risico's van het verblijf op zee; het mooie onderscheid dat wordt gemaakt tussen de werking van factoren van de lange en van de korte termijn; de West-Friese deelname aan de geografisch verschillende vaarten; en veel, veel meer. Eigenlijk is dit een boek dat zich uitstekend leent voor uitvoerige, kritische behandeling op werkcolleges. Dal is een compliment. Het is een goede en serieuze studie van een auteur die er niet voor is teruggeschrokken veel arbeid te investeren in het bewerken van gegevens, die altijd interessant zijn maar in hun interpretatie ook nogal eens discutabel.

Ad van der Woude

A. Biewenga, *De Kaap de Goede Hoop. Een Nederlandse vestigingskolonie, 1680-1730* (Dissertatie Vrije Universiteit Amsterdam 1999; Amsterdam: Prometheus/Berl Bakker, 1999, 350 blz., f49,90, ISBN 90 5333 802 0).

Ad Biewenga's book is an important and welcome contribution to the cultural history of early Cape colonial society. The author has read widely and deeply in the archival records of the Verenigde Oost-Indische compagnie, in both Cape Town and The Hague, to produce a richly detailed and finely nuanced account of Cape society in its crucial, formative years. He presents a fascinating amount of detail concerning the culture and customs of the inhabitants of the Dutch settlement and in the process challenges some of the previous assumptions concerning the nature of that settlement.

Biewenga's argument is that although the Cape developed into a unique society it was, in

origin, a Dutch settlement governed by Dutch institutions and Dutch mores. These characteristics, however much modified by time and space, exerted an influence on South African history which are observable even today. This much is incontestable. But the real value of Biewenga's work to a South African historian is that he provides a detailed examination of some of the fundamental institutions and social practices of the Cape colony and compares them to similar institutions and social practices in the Netherlands and the Dutch colonial world. Thus Biewenga looks at various aspects of local administration and justice, church affairs and functions, social customs and ceremonies whilst drawing on a range of illuminating examples from far and near. The core area of study is the Stellenbosch district of the Cape, chosen on the grounds that here, rather than in the more cosmopolitan vicinity of Cape Town, a distinctive colonial culture was developing. Once similarities have been noted, differences become more significant, and a clearer insight is gained as to when, why and how the colony became a racially ordered society.

By 1730, Biewenga explains, the Cape was certainly a socially stratified society but status was not based on racial criteria. Indeed, he argues, it is anachronistic to look for racism in a society where, like the Netherlands, rank and social standing were determined according to one's membership of various institutions or professional guilds rather than one's skin colour. Racial discrimination was not a feature of early Cape society though low status and a dark skin did seem to be synonymous by the end of the eighteenth century. Recent accounts of Cape history have explained that racism and racial stereotyping were largely the result of the institution of slavery. The fact that no Europeans were enslaved in the Dutch colonial world encouraged the perception that people of non-European descent were inferior. Biewenga shows, however, that for the Dutch religion was more important than race. The Dutch did not enslave people on the grounds that they were not white, but on the grounds that they were not Christian. Nor should this be seen as a symptom of a crude calvinistic division of the inhabitants of the earth into the damned and the elect. Biewenga argues, controversially, that in these early years of the colony non-Christian slaves could become Christian and aspire to freedom provided that they met certain religious criteria, such as having a good knowledge of the tenets of Christianity and suitable church-approved patrons at the christening ceremony.

To support this reading of Cape history, Biewenga pays a great deal of attention to the role which the church played in Cape society. He has consulted the records of the Dutch Reformed Church and produced an invaluable account of the workings of this all-important institution. His diligent research has found evidence of a much higher rate of slave education and slave christening than previously thought. But he has also provided us with a great deal of valuable information about the relationship between church and state, the administration of the poor fund, and the significance of the church in shaping colonial consciousness through the ceremonies of birth, marriage and death. The extent to which religion dominated the lives of the early Cape colonists is perhaps difficult for us to grasp, but after Biewenga's work historians are unlikely to underestimate the influence of the Dutch Reformed Church as a cultural force.

The pages of *De Kaap de Goede Hoop* contain tantalising, fleeting glimpses of the lives of hundreds of people and it is unfortunate, in a book which is so densely packed with details and names, that there is no index to assist the reader or re-reader. Biewenga's extensive use of the criminal and court records of the VOC has ensured that many of the people he presents appear before us as turbulent, argumentative and violent individuals, prey to unbridled passions and unpleasant deaths. My own work on the eighteenth century Cape confirms Biewenga's impression that the Dutch colony was an exceptionally violent society and it is interesting to speculate why this was the case. In the past, slavery and the frontier were held to be most

responsible for the brutality of colonial life and, perhaps, the progenitors of *apartheid*. Biewenga does not have much to say about the frontier and his work on slavery suggests it was not a crucible of racial hatred. One is forced to conclude, therefore, that the Cape was violent before it was racist, and that the key to its character might lie in the Dutch institutions and culture which Biewenga's work has done so much to reveal.

Nigel Penn

M. Glaudemans, *Amsterdams arcadia. De ontdekking van het achterland* (Dissertatie Technische Universiteit Eindhoven 2000, Sun-architectuur; Nijmegen: SUN, 2000, 198 blz., f29,50, ISBN 90 6168 587 7).

Het is niet eenvoudig de inhoud van deze dissertatie weer te geven. Op het eerste gezicht lijkt dit boek een architectuurhistorische studie over buitenplaatsen rond Amsterdam en de vele contemporaine afbeeldingen van theekeopels, tuinen, behuizingen met kaarten van de stad en omgeving versterken die indruk. Maar dat is slechts een eerste impressie. Wie de tekst doorneemt ontdekt dat hier geen echte historische aanpak is toegepast. Glaudemans wil door de bestudering van de stad en haar territorium in de bebouwing rond de stad als het ware tekens zien van de regels, die de orde van die laatste artefact bepalen en die vervolgens interpreteren. Deze formulering is niet zomaar ingewikkeld, maar een teken in wat voor gecompliceerd en vaak slecht Nederlands de auteur weet te verwoorden wat hij bedoelt. 'In de handeling wordt de wereld tot een geheel en tot begrip gebracht' (53), daar kan de lezer het mee doen en dat is dan nog een parafrase van een zin van Merleau-Ponty. Deze naam brengt ons op een belangrijk uitgangspunt van de schrijver. Want de wereld van de architectuur en van de tegenstelling stad-land wordt door de eeuwen heen geïnterpreteerd met behulp van vele filosofen: van de klassieken tot Husserl, Heidegger, Foucault, Barthes, enzovoorts. En alsof dat nog niet genoeg is worden ook talrijke literatoren als Baudelaire, Valéry, Italo Calvino als autoriteiten aangehaald, ongeacht de periode waarin zij schreven. Zo lijkt de twintigste-eeuwse Rilke voor Glaudemans gezaghebbend op het gebied van de beschrijving van het Griekse landschap (44)! Ook de negentiende-eeuwse Jacob van Lennep kan volgens hem als betrouwbare getuige over de achttiende-eeuwse buitenplaatsen geciteerd worden. Hedendaagse historici als P. Burke en W. Frijhoff worden wel even aangehaald, maar voor Glaudemans is Frans van Lennep, die als amateur enkele decennia geleden een aardig boekje over de verzonken wereld van het hem nog bekende buitenleven liet verschijnen, een grotere autoriteit, die bovendien 'ene Henriette L. T. de Beaufort' (110) citeerde. Verder volgt hij Huizinga en Burckhardt. Dit is een hutsput uit de keuken van het postmodernisme en de semiotiek, waar men zich zeer snel aan overeeet.

Maar toch is het de plicht van de recensent de inhoud weer te geven. De auteur begint met zijn stelling, dat er in de achttiende-eeuwse Republiek 'een mentaal proces van toe-eigening van het landschap' (13) gaande was. Dat was een bijzondere vorm van verstedelijking. De luxe, traagheid van die tijd moeten opnieuw worden gewaardeerd, vooral omdat het de cultuur van de klassieke oudheid met onze tijd verbindt. Dan volgt er een uiteenzetting over de classicistische architectuur en stadsontwerpen en de verloren gegane betekenissen ervan. Hier wordt het wiel weer uitgevonden. Telkens beklemtoont Glaudemans het belang van stad en land: 'buiten zullen we zoeken naar een manifestatie van een idee van de stad, waarin de orde waar we hier naar op zoek zijn op een inzichtelijke wijze wordt uitgedrukt' (30). Deze ordening was voor het eerst in de Griekse polis met zijn gebouwen en tekenen zichtbaar, die de inhoud van de poli-